

Giorgio Graffi, Söz Diziminin 200 Yılı: Eleştirel Bir İnceleme

(15 Mart 2010)

Dr.Mustafa Altun

Batı'da söz diziminin son 200 yıl içinde nasıl bir seyir izlediğini anlamak açısından dikkate değer bir kitabı sizlerle paylaşmak isterim. Wikipedia'nın "söz dizimi" maddesinde kaynaklar arasında rastladığım kitap, aslında bugün Türkiye Türkçesi bağlamında söz diziminin bulunduğu noktayı anlamak açısından da bir ayna olma özelliğinde.

Kitabın 'İçindekiler' ve "nsz" bölümlerinin Türkçe çevirisini yaptım, aşağıya ekledim. Bizdeki söz dizimi incelemelerinin kitabın 4. bölümündeki başlıklara denk düştüğü görülmekte. '*zne*' dil bilimsel bir ulam (kategori) değildir, '*znesiz*' cümle olur mu?, *Kişi zamirinin kişişel olmayan cümledeki anlamı nedir?* gibi başlıklar dikkati çekici.

Books Google'dan sınırlı nizleme ile belirli sayfalarına ulaşabildiğim için daha fazla değerlendirmede bulunamıyorum ancak söz diziminde gelineen noktayı anlamak bakımından önemli bir kaynak olduğu kanısındayım.

Kitabın Künyesi:

Giorgio Graffi (2001), **200 years of syntax: a critical survey (Söz Diziminin 200 Yılı: Eleştirel Bir İnceleme)**, John Benjamins Publishing Company, 551 s. (sınırlı nizleme)

İçindekiler

1. Giriş

- 1.1. 'Dil biliminin tarihi' ve dil bilimsel düşüncenin tarihi'
- 1.2. Söz dizimi ve ruh bilimi : bir ilişkideki kararsızlıklar
- 1.3. Kitabın genel planı

Bölüm I: Dil biliminden ruh bilimcilik çağı

2. 'Ruh bilimsel söz dizimi'nin yükselişi ve düşüşü

2.0. Giriş

- 2.1. 'Grammaire générale'nin (Genel dil bilgisi) mirası ve terkedilişi
 - 2.1.1. 'Felsefi' dil bilgisi
 - 2.1.2. Humboldt'un söz dizimi görüşleri
 - 2.1.3. Söz dizimi ve tarihsel-karşılaştırmalı söz diziminin gelişimi
- 2.2. Steinhil'in programı ve dil biliminde psikolojisizmin doğuşu
 - 2.2.1. Hegel, Herbart ve Humboldt'un Steinhil üzerine etkisi
 - 2.2.2. 'Di bilgisinin mantıktan 'ayrılma'sı
 - 2.2.3. 'Etnopsikoloji' ve dil sınıflandırması
- 2.3. Ruhbilimciliğin gelişmeleri
 - 2.3.1. Gabelentz'de etnopsikoloji
 - 2.3.2. Paul ve diğer etnopsikoloji karşıtları
 - 2.3.3. Wundt'un dil bilimini sarsması
 - 2.3.4. Wundt ve Yeni Dil Bilgicilerin arasındaki tartışma
- 2.4. Ruh bilimciliğin eleştirisi: Brentano, Marty, Husserl
 - 2.4.1. Brentano'nun 'amaça yönelik' psikolojisi
 - 2.4.2. Marty'nin dil felsefesi
 - 2.4.3. Husserl
- 2.5. Ruhbilimciliğin bunalımına doğru
 - 2.5.1. Genel bir bakış
 - 2.5.2. 'Sosyal bir olgu' olarak dil: Fransız okulu ve Cenova okulu
 - 2.5.3. Mantık ve psikolojiye karşı Jespersen'in dil bilgisi
 - 2.5.4. Bühler ve dilin işlevsel görünümü

3. "Söz dizimi nedir?"

3.0. Giriş

- 3.1. Söz diziminin mantık tabanlı modelinde bunalım
- 3.2. Dil bilimsel, mantıksal ve psikolojik ulamlar (kategori)
 - 3.2.1. "Söz dizimsel" düzen ve "psikolojik" düzen
 - 3.2.2. 'Mantıksal' ve 'psikolojik' özne ve yüklem
 - 3.2.3. 'Özne' dil bilimsel bir ulam (kategori) değildir
 - 3.2.4. 'Ruh bilimsel' ulamların terkedilişine doğru
- 3.3. Kişisel olmayanlar üzerine tartışmalar
 - 3.3.1. 'Öznesiz' cümle olur mu?
 - 3.3.2. Kişi zamirinin kişisel olmayan cümledeki anlamı nedir?

4. Cümle ve kelime grupları çözümlemeleri

4.0. Giriş

- 4.1. "Cümle nedir?"
 - 4.1.1. Cüme=yargı eşitliğinin yükselişi ve düşüşü
 - 4.1.2. Temel cümle ve bağlı cümle

- 4.1.3. Cümlenin yeni modelleri: 'psikolojik', 'dil bilgisel', 'iletişimsel'
- 4.1.4. Yargı olarak cümle: bir psikolojik çerçevede eski modelin yeniden ele alınması
- 4.1.5. Wundt'un cümle kavramının eleştirisi ve soruna yeni yaklaşımlar
- 4.1.6. Cümle kuramının yükselişi
- 4.1.7. Jespersen'in 'nexus' (bağlantı noktası) terimi
- 4.2. Doğa ve kelime grupları sınıflandırması
- 4.2.1. Kelime gruplarını karşı cümleler
- 4.2.2. Yükleme (attribution) karşı yüklem (predication)
- 4.2.3. Kelime gruplarının iç yapısı
- 4.2.4. Kelime grupları arasında kelime düzeni

Bölüm II: Yapısal dil bilimi çağı

5. Yapısalci sistemde söz diziminin rolü

- 5.0. Giriş
- 5.1. Yeni bakışlar ve geçmişle bağlar
- 5.1.1. Saussure'un ikiliği ve söz dizimsel araştırmalardaki etkisi
- 5.1.2. 'Dil', 'konuşma' ve 'düşünme': Gardiner ve Sandmann
- 5.2. Avrupalı ve Amerikalı yapısalcılarının erken döneminde söz dizimi
- 5.2.1. Cenova okulunun söz dizimi: dizimselin (sytagmatics) doğuşu
- 5.2.2. Prag okulunun söz dizimi
- 5.2.3. Bloomfield ve Sapir'de söz dizimsel kavramlar
- 5.2.4. Kopenhag okulu: Brondal
- 5.2.5. Kopenhag okulu: glossematikte 'işlev' ve 'yöneltme' (government)
- 5.2.6. Tesnière: 'bağlantı' olarak söz dizimi
- 5.3. Yapısalci söz diziminde son gelişmeler
- 5.3.1. Frei'in ve Mikus'un dizimseli
- 5.3.2. Savaş sonrası Prag okulunun söz dizimi: 'söz dizimsel düzey' ve 'iletişimsel devingenlik'
- 5.3.3. Diğer Avrupalı söz dizimselciler
- 5.3.4. Benveniste: tarihsel-karşılaştırmalı dil bilgisinden genel dil bilgisine
- 5.3.5. Bloomfieldçilik sonrası söz dizimine dağılımsal yaklaşım
- 5.3.6. Harris'in dönüşümsel kuramı

6. Cümle çözümlemesine yapısalci yaklaşımlar

- 6.0. Giriş
- 6.1. Bir birim (unit) olarak cümle
- 6.1.1. *Parole*'ün (söz) bir olgusu olarak cümle
- 6.1.2. 'Cümleler' ve 'sözceler'
- 6.1.3. Cümle tiplerinin sınıflandırması
- 6.1.4. 'Cümleler' ve 'cümlecikler/yan cümleler'
- 6.2. Cümle yapısının çözümlemesi
- 6.2.1. 'Dil bilgisel'e karşı 'psikolojik' ya da 'edimsel' (actual) çözümleme
- 6.2.2. Cümlenin dil bilgisel görünümü: özne-yüklem ilişkisi
- 6.2.3. Fiilsiz cümlelerin sorunu üzerine daha fazlası: 'sıfır işaret' terimi
- 6.2.4. *Feldertheorie* ve cümle çözümlemesi

7. Söz dizimsel tanımın teknikleri

- 7.0. Giriş
- 7.1. Yapıların tanım ve tipolojisi
- 7.1.1. Amerikan yapısalcılığı: 'içbağlantılı' ve 'dışbağlantılı' yapılar

- 7.1.2. Avrupa yapısalcılığı: 'belirlenim', 'eşgüdüm' ve 'yükleme'
- 7.2. Söz dizimsel birimlerin arayışı: yordamsal (procedural) olmayan yaklaşımlar
 - 7.2.1. Konuşmanın parçaları ve Tesniere'de söz dizimsel düğümler
 - 7.2.2. De Groot'un kelime grupları sınıflandırması
- 7.3. Söz dizimsel birimler arayışı: yordamsal yaklaşımlar
 - 7.3.1. Doğrudan bileşenler çözümlemesi
 - 7.3.2. Harris'in yordamsalı 'biçim birimi'nden 'sözce'ye
 - 7.3.3. Glossematik yordamsalı
 - 7.3.4. 'Dizimsel' yordamsalı
 - 7.3.5. Kesintili bileşenlerin gösterimi

Bölüm III: Söz dizimsel kuramlar çağı

- 8. Söz dizimsel kuramların biçimlenmesi
 - 8.0. Giriş
 - 8.1. Söz dizimsel kuramların soy ağacı sınıflandırması
 - 8.2. Söz dizimi ve dilin mantıksal çözümlemesi
 - 8.3. Amerikan yapısalcılığının ötesinde
 - 8.3.1. Dizimbirimsel
 - 8.3.2. Söz dizimi, dil bilimsel evrseller ve tipoloji
 - 8.4. Üretici söz diziminin ortaya çıkışı
 - 8.4.1. Üretici söz diziminin doğuşu
 - 8.4.2. Dil Bilimsel Kuramın Mantıksal Yapısı eserinin söz dizimsel modeli
 - 8.4.3. Dil Bilimsel Kuramın Mantıksal Yapısı'ndan Söz Dizimi Kuramının Görünüşü'ne: 'standart kuram'
 - 8.4.4. Standart kuram uygulama standardı oluyor
 - 8.4.5. Standart kuramın ötesinde

9. Söz dizimine farklı bakışlar

- 9.0. Giriş
- 9.1. Üretici söz dizimi ve söz dizimsel kuramın yaygınlaşması
 - 9.1.1. Üretici söz diziminin yansımaları
 - 9.1.2. Bazı tartışma noktaları: ilkelerin sorunları
 - 9.1.3. Bazı tartışma noktaları: deneysel sorunlar
- 9.2. Formal diller olarak doğal diller: Montague Dil Bilgisi
- 9.3. İşlevsel ve tipolojik söz dizimi kuramları
 - 9.3.1. İşlevselcinin dünyası
 - 9.3.2. Greenberg'in bakışının gelişmesi: formaldan işlevsele açıklamalar
- 9.4. Üretici söz diziminde eğilimler
 - 9.4.1. Anlam bilimi ve 'doğal mantık' olarak söz dizimi: Üretici Anlam Bilimi
 - 9.4.2. İlişkisel Dil Bilgisi
 - 9.4.3. Söz dizimine 'tek-düzye' yaklaşımları: LFG ve GPSG

10. 'Chomskyan program'

- 10.0. Giriş
- 10.1. Chomsky'nin 'Evrensel Dil Bilgisi' kavramı
- 10.2. "Yetmişler": 'koşullar' ve 'süzgeçler'
 - 10.2.1. Dil bilgisel kuralların işlevlenmesindeki sınırlama: 'dönüşümlerin koşulları'
 - 10.2.2. 'İz' ve 'Mantıksal Form' terimlerinin doğuşu
 - 10.2.3. Dil bilgisel kuralların formatının sınırlanması: 'yapı-koruma bileşeni' ve 'X-bar kuramı'

- 10.2.4. Dil bilgisel kuralların terkedilişi: Süzgeçler ve Durum
- 10.3. 'İlkeler ve Değişkenler' modeli
 - 10.3.1. Pisa dersleri: birleştirici terim olarak 'yöneltme'
 - 10.3.2. Pisa dersleri sonrası: 'tematik roller' ve 'seriler'
 - 10.3.3. İlkeler ve Değişkenler modelinin gelişmesi
- 10.4. Basitleştirme uğraşları ve 'Minimalist Program'
 - 10.4.1. Söz dizimsel gösterim üzerine yeni öneriler
 - 10.4.2. Minimalist Program'ın temel özellikleri
- 10.2.3. 'Söz diziminin tersbakışımı'

Kaynaklar

Kişi dizini

Konu dizini

Önsöz

Dil biliminin farklı bölümleri arasında söz dizimi, olağandışı alın yazısı deneyimi yaşayan bölümlerden biridir. Söz dizimiyle ilgili çalışmalar ve onun adı Klâsik Antikite'ye kadar götürülebilir: 'Appolonius Dyscolus' inceleme düşüncesi basitçe *Peri syntáxos* olarak adlandırılmıştı. Ama yine de "bilimsel" (ya da dahi iyi bir ifadeyle "profesyonel") dil bilimi 19. yüzyılın başında ve bundan 150 yıl sonra, araştırmanın ana akımında karşılaştırıldığında daha uç bir duruma süreklendi. Bu tarihsel-karşılaştırmalı dil bilimi anıtsal yapısı, Hint-Avrupa dillerinin ses bilimsel ve biçim bilimsel karşılaştırması temelinde 19. yüzyıl boyunca ayrıntılandırıldı; yapısal dil biliminin büyük sorunları, 20. yüzyılın ilk yarısında, ses bilimsel ve biçim bilimsel konularla ilişkilendirildi. Söz dizimi, kuramsal çerçevede, gerçekten "rağbet" bulunduğu, konular aynı yüzyılın ikinci yarısında köklü olarak değişti. Kanımca bugünkü dil bilimi araştırmaları daha çok söz dizimsel konu başlıklarıyla ilişkilidir ya da ilişkilendirilmeye çalışılıyor. Bu kanım öyle kesin istatistiksel verilerle desteklenir nitelikte değil, ancak GLOW ('Eski Dünyada Üretici Dil Bilimi) konuşma serisinin programına bir göz atmak, bizim büsbütün haksız olmadığımızı göstermektedir. GLOW hemen hemen bütün üyeleri bir 'Chomskyan geleneği' açıkça ortaya koyduklarından beri pekçok kuramsal çerçeveyi kesinlikle temsil etmemektedir. Fakat üretici söz diziminde araştırmalar, ve Chomsky tarafından yapılanlar, söz dizimini sınırlandırmamıştır: 60'lardan bugüne kadar üretici ses bilimi ve üretici biçim bilgisi derinlemesine gelişmiştir. Yine de GLOW'un son konuşma serisindeki yirmi konuşmanın yalnızca üçü ses bilimi ve biçim bilgisi konuları üzerinedir. Bu oran, 1977'den bu yana yapılan yıllık GLOW toplantılarında az çok aynıdır.

Söz diziminin, dil biliminin diğer bölümlerine şu anda baskın olmasının sebeplerini sorgulamak ilginç olabilir; ancak bu kitabın yazılış amacı bu değildir. Kitap, daha çok yukarıda özetlenen durumdan ortaya çıkan söz dizimsel araştırmaların tarihindeki 1950'den önce çok az ya da hiç söz dizimsel araştırmaların yapılmadığına dair hatalı bir kanıyı düzeltmeyi amaçlamaktadır.